

หลักการทำสงคราม

นาวาเอก สถาพร วาจรัตน์

ผู้อำนวยการ กองศึกษาการสงครามทางเรือ
ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ทหารเรือ
กรมยุทธศึกษาทหารเรือ

“

การที่ชาติหนึ่งกระทำสงครามกับอีกชาติหนึ่ง ย่อมจะมีเหตุเนื่องมาจากความประสงค์ของการบ้านเมือง ซึ่งได้ แ่งชิงกัน ความประสงค์ของชาติย่อมมีต่าง ๆ ตามคราวตามสมัย เพราะฉะนั้นวิธีที่ทำการสงครามก็ต้องมีต่าง ๆ กันออกไป ตามคราว ตามสมัยเหมือนกัน สิ้นแล้วแต่ความประสงค์แลความมานะ จะไปได้แค่ไหน เพราะการสงคราม ต้องนับว่าเป็นปลายเหตุ ของการโต้แย้งแห่งความประสงค์ทั้งสองฝ่าย หรือเมื่อหมด ทางพูดกันโดยความสามัคคีประนีประนอม เมื่อโต้แย้งกัน ด้วยหนังสือไม่ได้แล้ว ก็ต้องโต้แย้งกันด้วยอาวุธเพื่อให้สำเร็จ ความประสงค์เดิมนั่นเอง จนกว่าข้างหนึ่งจะอ่อนเพลียหรือ หมดมานะที่จะสละทรัพย์และชีวิตอีกต่อไป ก็ต้องยอมทำ หนังสือสัญญาไมตรีด้วย ตามความประสงค์ของศัตรู โดยเสียเปรียบ มากหรือน้อย ตามแต่น้ำหนักความเดือดร้อนต่อชีวิตของชาติ ที่ข้าศึกจะกดลงได้ในขณะนั้น”

”

กรมหมื่นชุมพรเขตรอุดมศักดิ์

๑ เมษายน ๒๔๕๖

กล่าวนำ

ตั้งแต่ ๔,๐๐๐ ปี ก่อนคริสต์ศักราช มนุษยชาติในระยะแรกอยู่รวมเป็นหมู่บ้าน ยุคหินใหม่ หมู่บ้านเหล่านี้ได้ขยายตัวขึ้นเป็นชุมชน และในเวลาต่อมา ชุมชนแต่ละแห่ง ได้พัฒนาขึ้นเป็นเมือง แต่ละเมืองมีชุมชนเล็ก ๆ ที่รายรอบอยู่เป็นบริวาร ทำให้มีลักษณะเป็น รัฐขนาดเล็กที่เรียกว่า “นครรัฐ” (City State) นครรัฐเหล่านี้ต่างปกครองเป็นอิสระแก่กัน เมื่อเกิดความขัดแย้ง แ่งผลประโยชน์กัน แต่ละนครรัฐก็ทำการสงครามสู้รบกัน และเป็นเช่นนี้ มาโดยตลอด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จากการทำสงครามในอดีตที่ผ่านมา ทำให้ปรัชญาสงครามในสมัยต่าง ๆ ได้ศึกษาวิเคราะห์และบันทึกเป็นหลักการทำสงครามไม่ว่าจะเป็นทางฝั่งโลกตะวันตก เช่น คาร์ล ฟิลิพพ์ กอทท์ฟรีด ฟอน เคลาเซวิทซ์ (เยอรมัน : Carl Philipp Gottfried von Clausewitz; ๑ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๗๘๐ - ๑๖ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๘๓๑) นักทฤษฎีทางทหารชาวเยอรมัน (ปรัสเซีย) ผู้เขียนตำราพิชัยสงครามฉบับยุโรปในภาษาเยอรมันที่ชื่อ “ฟอม ครีกเกะ” (Vom Kriege) ที่มีชื่อเสียง ซึ่งต่อมาถูกแปลเป็นภาษาอังกฤษ ชื่อ “On War” หรือ ชุนวู ผู้เขียนตำราพิชัยสงครามซุนจื่อ (The Art of War) ไข่มื้อ ๔๐๐ - ๓๒๐ ปีก่อนคริสตกาล ที่นับว่าเป็นตำรายุทธศาสตร์ทางทหารที่มีอิทธิพลมากของประเทศจีนและฝั่งโลกตะวันออก และได้ใช้เป็นแนวทางหรือหลักการทำสงครามในปัจจุบัน

หลักการสงครามสามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติการทางทหาร ทั้งในระดับยุทธศาสตร์ และระดับยุทธการ หลักการสงครามนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ การนำหลักการสงครามไปประกอบการพิจารณาวางแผนทางทหารเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น ผู้นำทางทหารควรนำไปใช้ในรูปแบบของการเป็นสิ่งที่เตือนใจ มิใช่เป็นสิ่งที่ช่วยจำ (Check List) เนื่องจากหลักการสงครามเปรียบได้กับการกลั่นกรองประสบการณ์และแนวความคิดในการดำเนินการ ทั้งแบบธรรมดาและแบบที่มีความสลับซับซ้อนเข้าด้วยกัน โดยมีผลลัพธ์อยู่ในรูปของการปฏิบัติการทางทหาร ซึ่งการดำเนินการในบางครั้งอาจเป็นไปในทางตรงกันข้ามกับหลักการที่ได้ถือปฏิบัติกันมาช้านานแล้วก็ได้ โดยจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในการรบในขณะนั้นเป็นหลัก สำหรับหลักการสงครามทางทะเลของกองทัพเรือไทยในปัจจุบันยังไม่มีบัญญัติไว้เป็นที่แน่ชัด แต่อย่างไรก็ตาม กองทัพเรือไทยได้อ้างอิงหลักการสงครามของกองทัพเรืออังกฤษ ซึ่งกองทัพเรือของประเทศต่าง ๆ ได้ใช้เป็นพื้นฐาน ดังนี้

๑. **การดำรงความมุ่งหมาย (Maintain the Aim)** เมื่อดำเนินการรบผลที่ต้องการคือชัยชนะ ซึ่งจะกระทำโดยการใช้กำลังทางทหารเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายทางการเมืองที่ต้องการจากวัตถุประสงค์ของชาติ เนื่องจากบางครั้งยุทธศาสตร์ชาติอาจมีความสลับซับซ้อน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ทางทหารและยุทธศาสตร์ทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดมุ่งหมายของการใช้กำลังทหารให้ชัดเจนและง่ายต่อการทำความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ การปฏิบัติการทางทหารใด ๆ อาจมีเป้าหมายการปฏิบัติที่แตกต่างกันได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรือฉากรบในขณะนั้น อย่างไรก็ตามในภาพรวมแล้วจะต้องดำรงไว้ซึ่งวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายชาติที่ต้องการ

๒. **ขวัญและกำลังใจ (Morale)** การมีขวัญและกำลังใจที่ดีเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการทำสงครามให้ได้ชัยชนะ การสร้างขวัญและกำลังใจที่ดีนั้น เมืองคัมภีร์ประกอบที่สำคัญหลายประการ เช่น จะต้องมียุทธศาสตร์การรบที่ชัดเจน มีการฝึกอย่างต่อเนื่อง มีกำลังพลที่มีระเบียบวินัยและกล้าหาญ มียุทธโศภณที่ทันสมัยและพอเพียง เป็นต้น นอกจากนี้การมีผู้นำหน่วยที่มีลักษณะผู้นำที่ดี เป็นที่รักเชื่อถือของทหาร จะสามารถทำให้หน่วยทหารมีขวัญและกำลังใจที่ดี เกิดความกล้าหาญ เกิดพลังในการสู้รบ และมีความพยายามที่จะให้ได้มาซึ่งชัยชนะ

๓. **การรุก (Offensive)** เป็นหนทางเดียวที่จะได้มาซึ่งชัยชนะและเป็นการขัดขวางหรือทำลายแผนการของข้าศึก ฝ่ายที่ทำการรุกจะเป็นฝ่ายริเริ่มและกระทำโดยใช้จุดแข็งของตนต่อจุดด้อยหรืออ่อนแอของข้าศึกเพื่อให้ได้มาซึ่งความได้เปรียบ และได้ชัยชนะในที่สุด ในขณะที่ฝ่ายรับจะต้องแก้ไขสถานการณ์และป้องกันมิให้เกิดความเสียเปรียบ ซึ่งส่วนมากจะมีเวลาในการพิจารณาน้อยหรือไม่มีเลย การเป็นฝ่ายรุกต้องอาศัยความพร้อมของกองกำลังที่สูง และถ้ากระทำได้จะเป็นการทำลายขวัญและกำลังใจของฝ่ายตรงข้าม การรุกยังสามารถดัดแปลงมาใช้ในสถานการณ์การตั้งรับได้อีกด้วย

๔. **การจู่โจม (Surprise)** การจู่โจมถือเป็นการปฏิบัติที่มีอิทธิพลและมีประสิทธิภาพมากที่สุดในการรบ เพราะสามารถทำลายขวัญและกำลังใจของข้าศึกและช่วยเสริมสร้างกำลังใจให้แก่ฝ่ายเราได้เป็นอย่างดี การจู่โจมสามารถกระทำได้ในหลายลักษณะทั้งในระดับยุทธศาสตร์และระดับยุทธวิธี การจู่โจมเมืองคัมภีร์ประกอบที่สำคัญ คือ การข่าว การรักษาความลับ การปกปิดอำพราง การลวง ความง่าย ความเป็นฝ่ายริเริ่ม ความกล้า จังหวะเวลาความเร็วของการปฏิบัติการ และเทคโนโลยี ทั้งนี้ฝ่ายจู่โจมควรมีการระวังป้องกันการถูกจู่โจมด้วย

(ในความเห็นของผู้เขียน หากเปลี่ยนคำแปล จาก “การจุใจม” มาเป็นคำว่า “การทำในสิ่งที่ไม่คาดคิด” น่าจะให้ความหมายของหลักการ Surprise นี้ เข้าใจได้ง่ายขึ้น)

๕. การระวังป้องกัน/การรักษาความปลอดภัย (Security) เป็นการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยจากการโจมตี หรือการขัดขวางของข้าศึก การระวังป้องกันจะช่วยให้กองกำลังมีเสถียรภาพในการรุกและสามารถทำการเคลื่อนย้ายกำลังได้อย่างปลอดภัย การระวังป้องกันนั้นมีขอบเขตของการดำเนินการที่กว้างแต่ก็ได้หมายความว่า ให้ระวังมากเกินไปจนไม่กล้าเสี่ยงอันตราย การระวังป้องกันที่ดีจะสามารถลดข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากความประมาทหลงได้ การมีนโยบายพึ่งตนเองและการมีความร่วมมือกับชาติพันธมิตรที่ดีจะช่วยให้ชาติเกิดความมั่นคงขึ้นได้ ซึ่งอาจสามารถยับยั้งความคิดของข้าศึกในการที่จะทำการโจมตีหรือใช้กำลังทหารต่อฝ่ายเรา นอกจากนั้นการระวังป้องกันยังหมายรวมถึงมาตรการต่าง ๆ ในการทำให้เกิดความมั่นใจในการผนวกกำลังรบเข้าด้วยกัน และป้องกันการโจมตีจากศัตรู การปฏิบัติการต่อต้านการข่าวกรองของข้าศึกที่ต้องการรู้ในเรื่องของความตั้งใจ ชัดความสามารถ และจุดเปราะบางของพันธมิตรของฝ่ายเรา

๖. การรวมกำลัง (Concentration of Forces) หมายถึง การรวมกำลังคนและอาวุธยุทโธปกรณ์ให้เหนือกว่าข้าศึก ณ ตำแหน่งและเวลาที่ต้องการ เป็นการสร้างความได้เปรียบต่อข้าศึกซึ่งจะช่วยให้มีโอกาสได้ชัยชนะมากขึ้น การรวมกำลังมิได้หมายความว่า การนำกำลังต่าง ๆ มารวมไว้ในที่เดียวกันเท่านั้น แต่หมายถึง ความสามารถในการให้การสนับสนุนของหน่วยข้างเคียง ณ ตำแหน่งและเวลาที่ต้องการ หรือเพื่อต่อต้านการรุกของข้าศึกด้วย

๗. การออมกำลัง (Economy of Forces) หมายถึง ความสามารถในการแบ่งกำลังที่มีอยู่ให้ปฏิบัติการได้อย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งต้องสามารถสนองความต้องการตามหลักการรวมกำลังและการระวังป้องกันได้ดีที่สุด ทั้งนี้ไม่ใช่เป็นการใช้กำลังให้น้อยเสมอไป หรือเป็นการป้องกันเสียทุกแห่ง

๘. ความคล่องตัว (Mobility) คือ ชัดความสามารถในการปรับเปลี่ยนต่าง ๆ ของฝ่ายตนให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้สามารถฉกฉวยโอกาสที่เหมาะสมได้อยู่เสมอ เป็นการรวมเอาความหมายของการเคลื่อนกำลัง (Movement) การดำเนินกลยุทธ์ (Maneuver) และความอ่อนตัว (Flexibility) เข้าด้วยกัน นอกจากนั้นยังหมายความว่าต้องสามารถปฏิบัติการในพื้นที่ได้ยาวนานและมีความต่อเนื่องโดยไม่ต้องอาศัยฐานทัพประจำ ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติตามภารกิจที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

ที่มา : Wikipedia

วิเคราะห์หลักการทำสงครามโดยอาศัยบทเรียนจากสงครามในอดีต สงครามกรีก

Peloponnesian War หรือ สงครามเพโลพอนนีเซียนเป็นสงครามระหว่าง “สันนิบาตเดเลียน” ซึ่งนำโดยรัฐเอเธนส์กับ “สันนิบาตเพโลพอนนีเซียน” ที่นำโดยรัฐสปาร์ตา โดยสงครามนั้นเกิดในช่วง ๔๓๑ - ๔๐๔ ปีก่อนคริสตกาล สงครามนี้เป็นสงครามของมนุษยชาติที่มีการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐานในชื่อ “สงครามเพโลพอนนีเซียน” โดย ทุซิดิดีส (Thucydides, History of the Peloponnesian War) และผู้ที่มีความสนใจในเรื่องการเมืองระหว่างประเทศและยุทธศาสตร์ จำเป็นต้องศึกษาสงครามเพโลพอนนีเซียนของทุซิดิดีส นี้

กบฏไอโอเนีย ปฐมบทแห่งสงครามกรีก - เปอร์เซีย ในช่วง ๕๐๐ ปีก่อนคริสตกาล ได้เกิดสงครามระหว่างเอเธนส์กับอาณาจักรเปอร์เซีย เนื่องจากความขัดแย้งของทั้งคู่ โดยในครั้งแรกมาจากการที่เอเธนส์ได้ไปยุยงให้ชาวไอโอเนียที่อยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรเปอร์เซียก่อกบฏต่ออาณาจักรเปอร์เซีย ไอโอเนียนั้นเคยเป็นอาณานิคมของกรีก และต่อมาถูกอาณาจักรเปอร์เซียเข้าปกครองโดยพระเจ้าไซรัสมหาราช หลังจากนั้นชาวเอเธนส์รู้สึกไม่พอใจ เพราะมีชาวกรีกที่อยู่ในดินแดนไอโอเนียอยู่ด้วย จึงยุยงให้ชาวกรีกในไอโอเนียให้ก่อกบฏต่ออาณาจักรเปอร์เซียที่ตอนนั้นพระเจ้าดาไรอัสมหาราชครองราชย์ โดยกรีกยังได้ส่งกองทัพของตนไปสนับสนุนฝ่ายกบฏ แต่ถึงแม้การกบฏไอโอเนียจะล้มเหลวโดยสิ้นเชิงแต่ก็กลายเป็นมูลเหตุให้พระเจ้าดาไรอัสมหาราชคิดอยู่ตลอดเวลาว่ากรีกนั้นเป็นเสี้ยนหนามต่ออาณาจักรเปอร์เซีย จึงสั่งบุกกรีกเพื่อจัดการกับชาวเอเธนส์ จนกลายเป็นไตรภาคสงครามกรีก - เปอร์เซียในกาลต่อมา

สงครามกรีก - เปอร์เซีย ครั้งที่ ๑ (๔๙๒ ปีก่อนคริสตกาล)

พระเจ้าดาไรอัสที่ ๑ แห่งเปอร์เซีย ให้มาร์โดนีอุส (Mardonius) ยกทัพใหญ่ข้ามช่องแคบเฮลสปอนต์ ผ่านแคว้นเทรซ (Thrace) ซึ่งเป็นชายฝั่งด้านเหนือของทะเลเอเจียน เพื่อเดินทางทัพเรือต่อไปยังคาบสมุทรกรีก แต่กองทัพถูกพายุใหญ่ทำให้เรือเสียหายมาก จนต้องยกทัพกลับ หลังจากนั้นพระเจ้าดาไรอัสที่ ๑ ได้ส่งคณะทูตไปยังรัฐต่าง ๆ ของกรีก เพื่อเจรจาให้ยอมส่งส่วยดินและน้ำ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการยอมแพ้และอยู่ใต้การปกครองของเปอร์เซีย ขณะนั้นนครรัฐหลายรัฐยอมส่งส่วย แต่ก็มีบางรัฐไม่ยอม เช่น รัฐเอเธนส์ และรัฐสปาร์ตา การดำเนินการของพระเจ้าดาไรอัสที่ ๑ นี้ ตรงกับหลักการทำสงครามอันดับแรกคือ **การดำรงความมุ่งหมาย** (Maintain the Aim) นั่นคือ เมื่อคิดจะทำการรบ ผลที่ต้องการคือ ชัยชนะ และต้องกระทำโดยการใช้อำกำลังทางทหารเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายทางการเมืองที่ต้องการ นั่นคือเอาชนะกรีกให้ได้ แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป กองเรือเสียหายไปกับพายุซึ่งถือว่าเป็นภัยธรรมชาติ พระองค์ก็กลับมาใช้หลัก **ความคล่องตัว** (Mobility) คือ ใช้ขีดความสามารถในการปรับเปลี่ยนต่าง ๆ ของฝ่ายเปอร์เซียให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยใช้การปฏิบัติการข่าวสาร (Information Operation) สงครามจิตวิทยา เรื่องข่าวการเตรียมการยกกองทัพมาโจมตีกรีก เพื่อเป็นการข่มขวัญรัฐต่าง ๆ ให้เกิดความหวั่นเกรง และด้วยการใช้วิธีทางการทูตเจรจาให้รัฐต่าง ๆ ยอมแพ้โดยไม่ต้องทำการรบ

สงครามกรีก-เปอร์เซีย ครั้งที่ ๒ (๔๙๐ ปีก่อนคริสตกาล) หรือ สงครามมาราธอน

พระเจ้าดาไรอัสที่ ๑ ทรงรวบรวมกำลังพลเพื่อที่จะทำสงครามกับกรีกอีกครั้ง โดยมีทหารราบ ๒๕๐,๐๐๐ นาย ทหารม้า ๑,๐๐๐ นาย และกองเรือมากกว่า ๖๐๐ ลำ โดยเดินทัพเลียบชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนเข้าสู่ทะเลเอเจียน และขึ้นบกที่อ่าวมาราธอน (Marathon) แคว้นอิตาลี (Attica) ชาวเอเธนส์มีเรือซาร์บระตมชายฉกรรจ์ได้ประมาณหนึ่งหมื่นคน จัดเป็นกองทัพบึ่งมีแม่ทัพหลักกันบัญชาการวันละ ๑ คน และเมืองพลาแทอา (Plataea) อันเป็นเมืองเล็กๆ ได้ส่งอาสาสมัครมาช่วยอีก ๑,๐๐๐ คน แม่ทัพกรีกที่เข้มแข็งสามารถที่สุดคือ **มิลเตียดิส (Miltides)** เขาตั้งใจจะโจมตีทัพเปอร์เซียทันที เมื่อถึงคราวเขาได้เป็นผู้บัญชาการทัพ ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ก่อนคริสตกาล ๔๙๐ ปี เขาสั่งทหารกรีกขยายแนวเข้าทำลายกองทัพบึ่งเปอร์เซียที่ทุ่งราบมาราธอน การรบครั้งนี้ถึงกรีกจะมีกำลังน้อยกว่าเปอร์เซีย แต่กรีกก็เป็นฝ่ายชนะเพราะใช้หลักการรุก (Offensive) เพราะมีความชำนาญในพื้นที่มากกว่ากองทัพบึ่งเปอร์เซีย ใช้จุดแข็งของตนเอง คือ กองหอกป้อม ของกองทัพบึ่งกรีกเป็นทหารราบเกราะหนัก ใช้หอกโดรี (Dory Spear) ที่ยาวประมาณ ๓-๔.๕ เมตร ถือโล่ฮอปลอน (Hoplon Shield) โล่กลมใหญ่ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๙๐-๑๐๐ เซนติเมตร ทำจากไม้หนาประมาณนิ้วครึ่ง บุกับด้วยหนังสัตว์ แล้วหุ้มด้านหน้าด้วยโลหะสำริดเพื่อสร้างความทนทาน โล่ขนาดใหญ่นี้ช่วยในการปกป้องตนเองจากคมอาวุธทั้งดาบ หอกซัด และธนู เมื่อจัดเป็นกระบวนทัพแบบฟาลันซ์แล้ว แนวโล่ดังกล่าวจะเกยเหลื่อมกันระหว่างนักรบแต่ละคนนั้นยังช่วยซับแรงกระแทกที่รับมาจากอีกฝ่ายได้ทำให้เกิดกำแพงโล่ที่ยากจะทำลายให้แตกออกจากกันได้ และใช้หอกในการตีแทงเข้าศึกมีอำนาจในการทะลุทะลวง และระยะการแทงที่ไกล นักรบฮอปป้อมสามารถโล่จิ้มศัตรูในแนวที่สองหรือสามได้ ในขณะที่ขบวนนั้นเดินย่อเข้าข้างหน้าเพื่อดันแนวศัตรู ยันกองกลางของเปอร์เซียไว้ เมื่อปีกทั้งสองข้างเอาชนะปีกของเปอร์เซียได้ ก็สามารถตีโอบล้อมกองทัพบึ่งเปอร์เซียไว้ตรงกลาง ทำให้กองทัพบึ่งเปอร์เซียไม่มีพื้นที่ในการรบ กองทัพใหญ่ที่ถูกจำกัดให้อยู่ในที่แคบไม่สามารถใช้ศักยภาพของกำลังพลที่มากกว่าได้ พลธนูก็ยิงไม่ได้ ทหารม้าก็ถูกจำกัดพื้นที่ ประกอบกับกองทัพบึ่งกรีกมี **ขวัญและกำลังใจ (Morale)** ที่ดีเพราะเป็นการรบเพื่อมาตุภูมิจะพ่ายแพ้ไม่ได้ แต่กองทัพบึ่งเปอร์เซียถือว่ากำลังมากกว่าและรบชนะมาโดยตลอด จึงไม่มีการวางแผนในการรบเป็นพิเศษ แคร่อให้ทัพกรีกเข้ามาโจมตีแล้วรอตีโอบด้านหลังด้วยกำลังพลที่มากกว่าก็คงชนะได้ง่าย ๆ เหมือนที่ผ่านมา ประกอบกับกำลังพลในกองทัพบึ่งเปอร์เซียส่วนใหญ่มารบเพราะถูกบังคับและเกณฑ์มาจากหลายเชื้อชาติจึงไม่มีกำลังใจในการรบเท่าที่ควร เมื่อกรีกสามารถเจาะทะลวงแนวของเปอร์เซียได้ ก็เข้าโจมตีบดขยี้จนกองทัพบึ่งเปอร์เซียถอยร่นไม่เป็นขบวน ตั้งตัวไม่ติด ต้องถอยกองเรือกลับเป็นอลหม่าน

สงครามครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นของตำนานวีรบุรุษนามว่า “Pheidippides” (เฟิร์ดิปปีเดซ) นายทหารชาวกรีกผู้ส่งข่าว เขาได้รับหน้าที่ให้ส่งข่าวจากสนามรบมาราธอนไปเอเธนส์ เพื่อประกาศว่าได้ชัยชนะเหนือทัพเปอร์เซียแล้ว และเพื่อเตือนภัยชาวเอเธนส์ว่าอาจมีกองเรือเปอร์เซียที่หลงเหลืออยู่ยกไปโจมตี เขาวิ่งมาตลอดทางโดยไม่มีการหยุดพัก เมื่อมาถึงกรุงเอเธนส์เขาก็ร้องตะโกนว่า “νεκίκαμεν” (nenikekaman) หรือ “เราชนะแล้ว” หลังสิ้นเสียงเขาก็ล้มลงขาดใจ เสียชีวิตทันที รวมระยะทางที่วิ่งจากมาราธอนมายังเอเธนส์ทั้งหมด ๔๐ กิโลเมตร (๒๔.๘๕ ไมล์) จึงมีการเรียกสงครามครั้งนี้อีกชื่อหนึ่งว่า “สงครามมาราธอน”

สงครามกรีก - เปอร์เซีย ครั้งที่ ๓ (๔๘๑ ปีก่อนคริสตกาล)

หลังจากพระเจ้าดาไรอัสที่ ๑ สิ้นพระชนม์ใน ๔๘๖ ปีก่อนคริสตกาล เจ้าชายเซอร์เซส พระโอรสก็สืบราชสมบัติต่อเป็นกษัตริย์เซอร์เซสที่ ๑ (Xerxes ๑) พระองค์ต้องการโจมตีกรีกอีกครั้ง จึงเดินทัพทางบกขึ้นเหนือ และสั่งให้ทำสะพานข้ามช่องแคบเฮเลสพอนส์ แล้วเดินทัพอ้อมมาตามชายฝั่งทะเลเข้าสู่คาบสมุทรกรีก โดยมีกองทัพเรือเดินทางเลียบชายฝั่งมาด้วย จากแหล่งข้อมูลหลักของสงคราม กรีก - เปอร์เซีย (Greco - Persian Wars) นั้นมาจาก เฮอร์โดตัส (Herodotus) ผู้ซึ่งได้รับการยกย่องเป็นบิดาแห่งประวัติศาสตร์ ได้บันทึกไว้ว่าการยกทัพมาของเปอร์เซียครั้งนี้มีกำลังพลมากถึง ๒,๐๘๐,๐๐๐ คน

ยุทธการเทอร์โมพิลี

เมื่อทราบข่าวว่าเปอร์เซียยกทัพมาโจมตีกรีก เมืองเอเธนส์ที่เป็นเป้าหมายหลักของการบุกครั้งนี้ ได้ส่งทูตไปขอความช่วยเหลือจากเมืองสปาร์ตา ซึ่งมีกษัตริย์ลีโอนิดัสที่ ๑ (Leonidas I) ครองราชย์อยู่ และสปาร์ตาแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายแรกคือพวกที่เห็นด้วยกับกษัตริย์ลีโอนิดัสที่ ๑ ที่ต้องการจะส่งกองทัพไปช่วยเหลือเอเธนส์ แต่อีกฝ่ายนั้นไม่เห็นด้วยเพราะเชื่อว่าสปาร์ตาจะไม่ได้รับความเดือดร้อนจากสงครามครั้งนี้ ประกอบกับช่วงเวลาดังกล่าวอยู่ในเทศกาลคาร์เนีย (Karnia) ของชาวสปาร์ตา ที่ไมอนุญาตให้ทำการสู้รบใด ๆ โดยเด็ดขาดก่อนวันพระจันทร์เต็มดวง

กษัตริย์ลีโอนิดัสที่ ๑ จึงจัดกำลังกองทัพของตนที่มีทหารชั้นยอดเพียง ๓๐๐ คน โดยการนำทัพของพระองค์เอง เข้าไปยืนกองทัพเปอร์เซียที่ช่องเขาเทอร์โมพิลี (Thermopylae) ซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์ทางตอนกลางของกรีก ซึ่งหนทางไปสู่เอเธนส์นั้นจะต้องผ่านช่องเขาแห่งนี้ คือ ช่องเขาเทอร์โมพิลี ซึ่งเป็นช่องทางเดียวเท่านั้นสำหรับการเดินทัพทางบกที่สามารถจะเข้าถึงเอเธนส์ได้ ช่องเขาแห่งนี้ตั้งอยู่ใกล้ ๆ กับทะเล มีลักษณะเป็นช่องเขา

แคบ ๆ ผ่านได้ทีละไม่มาก ท้าที่เดินทางมาทางบกไม่สามารถอ้อมภูเขาไปได้ เนื่องจากเป็นหน้าผาสูงชันจึงต้องผ่านช่องเขาที่เพียงทางเดียวเท่านั้น ด้วยเหตุนี้กษัตริย์สปีโอนิดส์ที่ ๑ จึงเลือกใช้จุดนี้เป็นยุทธศาสตร์ในการต้านกองทัพบอร์เซียแม้จะมีกำลังน้อยกว่ามากก็ตาม แต่ก็เชื่อว่าจะสามารถทำลายทัพบอร์เซียได้อย่างมหาศาล เมื่อกองทัพบอร์เซียเดินทางมาถึงช่องเขาแห่งนี้จึงไม่มีหนทางเลือกอื่น ต้องตัดสินใจข้ามช่องเขาไปให้ได้เท่านั้น ไม่เช่นนั้นก็ต้องถอยทัพกลับไป และเมื่อกองทัพบอร์เซียผ่านเข้ามาที่ช่องเขา อีกด้านหนึ่งของช่องเขานั้น กษัตริย์สปีโอนิดส์ที่ ๑ ที่ได้นำันกรบสปาร์ตาจำนวน ๓๐๐ คน เรื่องจำนวนันกรบสปาร์ตาที่ช่องเขาเทอร์โมพิลีนั้นมีการถกเถียงกันว่าฝ่ายกรีกมีันกรบสปาร์ตาเพียง ๓๐๐ คนเท่านั้นจริงหรือไม่ ที่สามารถตั้งันกองทัพนักรบสปาร์ตาของเปอร์เซียครั้งนั้นได้จากหลักฐานที่พบในที่อื่น ๆ มีการระบุว่า ที่สมรภูมิเทอร์โมพิลี ยังมีันกรบชาวกรีกจากที่อื่นเข้าร่วมด้วย โดยมีชาวเธสเปีย (Thespieae) ซึ่งเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในแคว้นบิโอเทีย (Boiotia) ตอนกลางของคาบสมุทรไมโครจากช่องเขาเทอร์โมพิลีนั้น ได้นำกำลังเข้าร่วมสมทบด้วย และด้วยสาเหตุที่มีชาวเธสเปียเข้าร่วมรบในสมรภูมินี้ด้วยนั่นเองมาตรการอยู่ก่อนแล้ว การเตรียมรบศึกเปอร์เซียครั้งนี้ กองทัพพันธมิตรกรีกได้ทำการแบ่งสายการรบผิชอบออกเป็นสองทาง ทางหนึ่งคอยตั้งรับกองทัพบอร์เซียที่ยกมาทางบก โดยให้ทางสปาร์ตาเป็นแกนหลัก ส่วนอีกทางหนึ่งเป็นทัพเรือเพื่อเตรียมรับมือทัพบอร์เซียที่ยกมาทางน้ำ ซึ่งทางด้านนี้ได้มอบให้เอเธนส์เป็นผู้รับผิดชอบ การสู้รบที่สมรภูมิเทอร์โมพิลีนี้เกิดขึ้นในเวลาเดียวกันกับสมรภูมิอาร์เทมิซิอุม (Artemisium) ซึ่งเป็นสมรภูมิทางทะเลที่เอเธนส์นำกองเรือรบไปต้านกองทัพบอร์เซียเอาไว้ โดยทั้งสองแห่งใช้เวลาในการสู้รบ ๓ วัน เช่นเดียวกัน

สำหรับการสู้รบในสมรภูมิเทอร์โมพิลีนั้น ช่วงสองวันแรกถือว่าฝ่ายกรีกเป็นฝ่ายมีชัย เพราะสามารถต้านกองทัพบอร์เซียจนไม่อาจจะเคลื่อนไปข้างหน้าได้แต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะกษัตริย์สปีโอนิดส์ที่ ๑ ใช้หลัก **การรวมกำลัง** (Concentration of Forces) นั่นคือการรวมกำลังคนและอาวุธยุทธโธปกรณ์ ให้เหนือกว่ากองทัพบอร์เซีย โดยเลือกตำบลที่ที่สร้างความได้เปรียบต่อกองทัพบอร์เซียซึ่งช่วยให้มีโอกาสได้ชัยชนะมากขึ้น มีการใช้วิธีล่อให้กองทัพบอร์เซียเคลื่อนทัพเข้ามาสู่พื้นที่แลกยูธแล้วบุกเข้าโจมตีสังหารโดยที่ฝ่ายเปอร์เซียยังไม่ทันได้ระวังตัว ประกอบกับกองทัพบอร์เซียมีความชำนาญในการใช้รูปขบวนพาลังก้อยแล้ว ยุทธภูมิเทอร์โมพิลีนี้จึงทำให้ฝ่ายเปอร์เซียล้มตายลงไปเรื่อย ๆ นับเป็นพันเป็นหมื่นคน แต่ก็เป็นที่ธรรมดาที่มันน้อยย่อมแพ้ไฟ เมื่อถึงวันที่สามฝ่ายเปอร์เซียจึงเริ่มตั้งหลักได้ ทำให้ฝ่ายกรีกเริ่มเสียทีและสูญเสียกำลังพลลงไปเรื่อย ๆ บ้าง เนื่องจากกองทัพบอร์เซีย

ใช้กลไ้ศึก โดยอาศัยชาวกรีกผู้หนึ่งซึ่งเป็นคนพื้นถิ่นในแถบนั้นที่มีชื่อว่า **เอพียัลติส (Ephialtes)** คน ๆ นี้ เกิดคิดทรยศพวกเดียวกันเพื่อแลกกับสินจ้างรางวัลที่ชาวเปอร์เซียหยิบยื่นให้ จึงได้บอกเส้นทางซึ่งสามารถตัดอ้อมช่องเขานี้ไปได้แล้วจึงเข้าตีตลบหลังฝ่ายกรีกที่กำลังปิดช่องเขาอยู่ได้สำเร็จ จากการทรยศของเอพียัลติสนี้เอง จึงทำให้กองกำลังสุดท้ายของฝ่ายกรีกที่ช่องเขาเทอร์โมพิลีเกือบทั้งหมดต้องสังเวยชีวิตลงไป ส่วนกษัตริย์เลโอนิดัสและนักรบสปาร์ตาทั้ง ๓๐๐ คนนั้น ตัดสินใจพลีชีพเพื่อจะตั้งย่นให้กับนักรบชาวกรีกอื่น ๆ ให้หลบหนีไปได้ แต่กว่าที่ฝ่ายเปอร์เซียจะสามารถเอาชนะฝ่ายกรีกที่สมรภูมิแห่งนี้ได้ ฝ่ายเปอร์เซียก็ต้องสูญเสียกำลังทหารไปมากกว่าสองหมื่นคน

ในขณะที่ทางฝ่ายกรีกแม้จะเสียชีวิตลงเกือบทั้งหมด โดยเฉพาะนักรบสปาร์ตาที่ล้มตายลงไปจนหมดสิ้นนั้นก็ถือว่าสูญเสียน้อยกว่าฝ่ายเปอร์เซียเป็นจำนวนมากถึง ๕ เท่าตัวเลยทีเดียว จึงนับเป็นอีกครั้งที่ชาวกรีกสามารถใช้กำลังที่น้อยกว่าสร้างความสูญเสียให้แก่ศัตรูที่มีกำลังมากกว่าได้อย่างมหาศาล นับจากการสู้รบที่ชายหาดมาราธอน เป็นต้นมา

เมื่อข่าวความพ่ายแพ้ของฝ่ายกรีกที่สมรภูมิเทอร์โมพิลีทราบไปถึงกองทัพกรีกซึ่งกำลังสู้รบกันอยู่ที่อาร์เทมิซิอมนั้น ฝ่ายกรีกจึงจำต้องรีบถอนกำลังกลับทั้งที่การสู้รบยังผลัดกันรุกผลัดกันรับ เนื่องจากเชื่อว่าทัพบกของฝ่ายเปอร์เซียต้องมุ่งหน้าตรงเข้าสู่เอเธนส์ในทันที ซึ่งก็เป็นเช่นนั้น แต่ก่อนที่ทัพเปอร์เซียจะบุกถึงเอเธนส์นั้น กษัตริย์เซอร์เซสที่ ๑ ได้สั่งให้ทหารเปอร์เซียบุกเข้าไปเผาทำลายเมืองต่าง ๆ ที่เข้าร่วมในการรบครั้งนั้นด้วย โดยมีทั้งเธสเปีย (Thespieae) พลาเทีย (Plataea) และธีบิส (Thebes) ล้วนแต่ก็ถูกเผาจนราบคาบไปทุกเมือง ส่วนเอเธนส์นั้นประชาชนส่วนใหญ่ได้อพยพหลบภัยไปอยู่ที่เพลอปอนนิส (Peloponnese) ปลายคาบสมุทรบอลข่านก่อนหน้านี้แล้ว และส่วนหนึ่งก็อพยพไปที่เกาะซาลามิส (Salamis) เอเธนส์จึงแทบเป็นเมืองร้าง เหลือก็แต่เพียงพวกที่ไม่สามารถจะเคลื่อนย้ายไปไหนได้ เช่น คนป่วย และคนพิการ เท่านั้น เมื่อทัพของกษัตริย์เซอร์เซสที่ ๑ บุกไปถึงเอเธนส์ก็แทบจะไม่เหลือสิ่งใดให้ปล้นชิงหรือกวาดต้อนผู้คนไปเป็นทาสแล้ว จึงสั่งให้เผาเมืองทั้งเมืองจนราบ ทำลายสัญลักษณ์แห่งความรุ่งเรืองของเอเธนส์ซึ่งสร้างสมมาเป็นเวลานานหลายร้อยปีจนเหลือแต่ซาก

ซึ่งเหตุการณ์ในยุทธการเทอร์โมพิลี ได้ถูกกล่าวถึงมาจนทุกวันนี้ ในด้านของความกล้าหาญ และหลักการทำสงคราม ในเรื่องของ**ขวัญและกำลังใจ (Morale)** และเชิงความได้เปรียบของภูมิศาสตร์ ความสามารถของตัวทหาร และอาวุธ อุปกรณ์ที่เหมาะสมกับภูมิประเทศ ที่สำคัญยังเป็นการซื้อเวลาให้ชาวเอเธนส์อพยพออกจากเมืองได้ทัน และทำให้กองทัพกรีกได้จัดเตรียมกองทัพเรือที่เป็นกำลังหลักในการตัดสินใจผลแพ้ชนะของสงคราม

ครั้งนี้ในยุทธนาวีซาลามิสโดยหลังจากที่ฝ่ายแพ่ที่ยุทธการเทอร์โมพิลี ทางกองทัพเปอร์เซีย ได้รุกรมาถึงเอเธนส์และเผาเมืองวอดวายทั้งหมด ซึ่งได้มีการนำเหตุการณ์รบครั้งนี้มาสร้างเป็นภาพยนตร์เรื่อง **๓๐๐ ขุนศึกพันรุตะท้านโลก** (อังกฤษ: 300) เป็นภาพยนตร์แฟนตาซีของสหรัฐอเมริกา ใน พ.ศ.๒๕๕๐ ที่มาจากการดัดแปลง ใน พ.ศ.๒๕๔๑ ที่มีชื่อเดียวกันของแฟรงก์ มิลเลอร์ ภาพยนตร์เรื่องนี้กำกับโดยแซ็ค สไนเดอร์

ยุทธนาวีซาลามิส

อีกสถานการณ์หนึ่งที่เป็นตัวแปรสำคัญในสงครามครั้งนี้ก็คือ ยุทธนาวีซาลามิส ซึ่งเป็นยุทธนาวีระหว่างฝ่ายพันธมิตรนครรัฐกรีก ภายใต้การนำของ แม่ทัพเอมิสโตคลีส (Themistocles) กับกองทัพเรือของจักรวรรดิเปอร์เซีย โดยฝ่ายกรีกที่มีจำนวนเรือรบน้อยกว่า ได้รับชัยชนะแบบเด็ดขาดต่อกองเรือของเปอร์เซียที่มีจำนวนมากกว่า ยุทธนาวีนี้เกิดขึ้นที่ช่องแคบระหว่างดินแดนใหญ่ของกรีกกับเกาะซาลามิสในอ่าวซารอนิกใกล้กรุงเอเธนส์ และถือเป็นจุดสูงสุดของการบุกครองกรีกในครั้งที่ ๓ ของเปอร์เซีย

ในการทำสงครามครั้งนี้ ขณะที่กำลังเล็ก ๆ จำนวน ๓๐๐ นายของกรีก ซึ่งนำโดย กษัตริย์ลีโอณิดัสที่ ๑ ของสปาร์ตา เข้าขวางทางเดินทัพของเปอร์เซียที่ช่องเขาแคบ ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วในยุทธการเทอร์โมพิลี นั้น ในขณะเดียวกันกองกำลังพันธมิตรทางเรือของกรีก ประกอบด้วยกองเรือของเอเธนส์เป็นหลัก เข้าปะทะกองเรือเปอร์เซียที่ช่องแคบอาร์เทมิเซีย (Artemisium) ซึ่งห่างออกไปไม่ไกล เมื่อกองกำลังระวิงหลังของกรีกถูกสังหารหมดสิ้นในยุทธการที่เทอร์โมพิลีและฝ่ายพันธมิตรกรีกในยุทธนาวีที่อาร์เทมิเซีย ก็ได้รับความเสียหายหนักจนต้องถอยกลับไป และเมื่อช่องเขาเทอร์โมพิลีเสียให้แก่ข้าศึก ททัพเปอร์เซียจึงสามารถเข้ายึดครองปิโอเทียและแอตทิกาได้ กรุงเอเธนส์ถูกกองทัพเปอร์เซียเผาราบ ประชาชนต้องอพยพทั้งเมือง แต่กำลังฝ่ายพันธมิตรกรีกก็สามารถเข้าป้องกันคอคอดคอรินท์ ซึ่งเชื่อมแอตทิกากับเพโลพอนนีสไว้ได้ ระหว่างนั้นทัพเรือของกรีกถอยไปใช้เกาะซาลามิสเป็นฐานปฏิบัติการ

แม้ว่ากำลังทางเรือของกรีกจะน้อยกว่าเปอร์เซียมาก แต่เอมิสโตคลีสแม่ทัพชาวเอเธนส์ก็สามารถปลุกใจให้กองกำลังพันธมิตรเข้าทำศึกกับทัพเรือเปอร์เซียอีกครั้ง โดยหวังว่าชัยชนะจะป้องกันคาบสมุทรเพโลพอนนีสอันเป็นแผ่นดินใหญ่ของกรีกไว้ได้ ขณะที่กษัตริย์เซอร์เซสที่ ๑ ของเปอร์เซีย ทรงระหยาจะได้รับชัยชนะอย่างเด็ดขาดเช่นกัน ทำให้ติดกับแผนลวงพรางของเอมิสโตคลีส ซึ่งล่อทัพเรือของเปอร์เซียให้ออกมาปิดกั้นทางเข้า - ออกของช่องแคบซาลามิส แต่ด้วยสภาพที่คับแคบของพื้นที่ ทัพเรือใหญ่ของ

เปอร์เซียไม่อาจแปรขบวนได้และตกอยู่ในสภาพขาดระเบียบ กองเรือพันธมิตรกรีกฉวยโอกาส จัดแถวเป็นแนวประจัญบานเข้าโจมตีและได้รับชัยชนะแบบพลิกความคาดหมาย กล่าวคือ เมื่อกองทัพเปอร์เซียเผาเอเธนส์จนราบแล้ว กษัตริย์เซอร์เชสที่ ๑ ก็ยังคงไม่ทราบว่าการทัพของเอเธนส์นั้นหลบไปตั้งอยู่ที่ใด จึงพยายามหาที่ซ่อนของกองทัพเอเธนส์ให้ได้ ส่วนทางเอเธนส์นั้น ได้นำกองทัพเรือไปตั้งคัดกองทัพเปอร์เซียอยู่ที่เกาะซาลามิส ซึ่งตั้งอยู่นอกชายฝั่งทะเลของเอเธนส์ในอ่าวซารอนิก (Saronic) เมื่อกองทัพเรือของเปอร์เซียตามเข้ามาที่อ่าวซารอนิก เพื่อมาบรรจบกับทัพบกที่นำมาโดยกษัตริย์เซอร์เชสที่ ๑ แม่ทัพเอมิสโตคลิส จึงใช้หลักการ**งูโจม** (Surprise) ส่งให้กองเรือรบของเอเธนส์ตรงเข้าโจมตีกองทัพเรือของเปอร์เซียอย่างรวดเร็วโดยไม่ให้ทันได้ตั้งตัว เรือรบของชาวกรีกเป็นเรือรบขนาดเล็กเหมาะกับการสู้รบในแบบประชิด เมื่องูโจมเข้าใส่เรือรบของชาวเปอร์เซียที่มีขนาดใหญ่กว่า จึงทำให้เรือของเปอร์เซียไม่อาจที่จะหันหัวเรือหนีได้ทัน โดยเฉพาะตรงหัวเรือของกรีกนั้นจะเป็นรูปหัวแกะที่หล่อด้วยโลหะ บางลำมีเขาแหลมคล้ายเขาของยูนิคอร์นใช้สำหรับพุ่งชนเพื่อทำลายเรือข้าศึกให้อับปางลง เรือรบของเปอร์เซียที่มีขนาดใหญ่จึงไม่มีความคล่องตัว เมื่อถูกเรือรบกรีกพุ่งเข้าชนก็ต้องอับปางลงไปลำแล้วลำเล่า การงูโจมนี้นี้สามารถทำลายขวัญและกำลังใจของข้าศึกและช่วยเสริมสร้างกำลังใจให้แก่ฝ่ายกรีกได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ กองทัพเรือกรีกยังมีอาวุธมหาประลัยอีกอย่างหนึ่งก็คือ **ไฟกรีก** (Greek Fire) ก็คือไฟที่ใช้พ่นเข้าเผาทำลายเรือศัตรูทั้งคนทั้งเรือให้จมลงสู่ก้นทะเลได้ภายในพริบตา

ผลการสู้รบในยุทธนาวีซาลามิสนี้ กองทัพเรือเปอร์เซียได้ประจักษ์ถึงชัยชนะเล็กของชาวกรีกที่สามารถจมเรือเปอร์เซียลงไปได้ถึง ๒๐๐ ลำ สร้างความพ่ายแพ้ยับเยินให้กองทัพเปอร์เซียในที่สุด ส่งผลให้กษัตริย์เซอร์เชสที่ ๑ ต้องส่งถอยทัพกลับเปอร์เซียไป การบุกแผ่นดินกรีกครั้งที่ ๓ นี้ จึงถือว่าฝ่ายเปอร์เซียได้รับความพราชัยต่อชาวกรีก แม้จะสามารถเผากรุงเอเธนส์และเมืองต่าง ๆ ของชาวกรีกจนวอดวายลงไปได้ก็ตาม แต่ความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงจากทั้ง**ยุทธการเทอโรมิฟิลี**และ**ยุทธนาวีซาลามิส** ในสงครามครั้งนี้ นับว่าสร้างความเจ็บแค้นให้แก่กษัตริย์เซอร์เชสที่ ๑ อย่างมาก ทำให้พระองค์สาบานว่าจะต้องกลับมาทำสงครามแก้แค้นครั้งใหม่อีกครั้งให้ได้ และถอยกลับไปตั้งหลักเพื่อเตรียมสะสมกำลังขึ้นใหม่อย่างเร่งด่วนและได้ทิ้งกองทัพส่วนหนึ่งเอาไว้ในคาบสมุทรกรีก เพื่อทำการสู้รบต่อไปและรอทัพเปอร์เซียที่จะเข้ามาเสริมเพื่อมุ่งหมายโจมตีแผ่นดินกรีกอีกรอบหนึ่งให้ได้

แต่กองทัพเปอร์เซียที่เหลืออยู่นี้ก็ไม่อาจต่อสู้กับกองทัพกรีกที่มีทั้งเอเธนส์และสปาร์ตา ที่ผนึกกำลังกัน รวมทั้งรัฐกรีกอื่น ๆ ที่หันมาจับมือกันอย่างแข็งขัน หรือแม้แต่รัฐมาซิโดเนียที่วางตัวเป็นกลางเพราะไม่ต้องการขัดใจเปอร์เซียก็ยังหันมาเอาใจช่วยและแอบส่งข่าวความเคลื่อนไหวของชาวเปอร์เซียให้ชาวกรีกอยู่เสมอ กระทั่งที่สุกกองทัพเปอร์เซียที่ยังคงอยู่บนแผ่นดินกรีกก็ต้องพ่ายแพ้ให้แก่ฝ่ายกรีกในสมรภูมิเมืองพลาเทีย (Plataea) สมรภูมิสุดท้ายที่เป็นการปิดฉากสงครามกรีก - เปอร์เซียในครั้งนี้

หลังจากกองทัพเรือของชาวเปอร์เซียพ่ายแพ้อย่างยับเยินที่ยุทธนาวีซาลามิส ในปี ๔๗๙ ก่อนคริสต์ศักราช จนล่วงเลยมาอีกหลายปีก็ไม่มีทีท่าว่าทัพเปอร์เซียจะยกมาโจมตีกรีกอีก เนื่องจากกษัตริย์เซอร์เซสที่ ๑ ตัดภารกิจในด้านอื่น และเมื่อถึงปี ๔๖๕ ก่อนคริสต์ศักราช กษัตริย์เซอร์เซสที่ ๑ ก็ถูกลอบปลงพระชนม์โดยองครักษ์ของพระองค์เอง สงครามกรีกและเปอร์เซียครั้งใหม่และถือเป็นครั้งสุดท้ายนั้นเป็นการโจมตีเขตแดนของเปอร์เซีย โดยชาวกรีกที่มีเอเธนส์เป็นหัวหอกในนามพันธมิตรเดเลียน (Delian League) แต่ไม่มีสปาร์ตาร่วมอยู่ในพันธมิตรนี้ด้วย สงครามครั้งหลังนี้กรีกเป็นฝ่ายมีชัยและจบลง ในปี ๔๔๙ ก่อนคริสต์ศักราช โดยมีการวางข้อตกลงทำให้เปอร์เซียเสียเขตแดนในอานาโตเลียหลายแห่ง และการกระทบกระแทกกันระหว่างทั้งสองฝ่ายก็ยังคงมีขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังไม่ทำให้เกิดสงครามใหญ่ขึ้นแต่อย่างใด

ยุทธนาวีที่ซาลามิสกลายเป็นการรบที่มีความสำคัญต่ออารยธรรมกรีกในระดับเดียวกับ ยุทธการที่มาราธอน และยุทธการที่เทอร์โมพิลี โดยเป็นจุดเปลี่ยนของสงครามกรีก - เปอร์เซีย หลังยุทธการซาลามิส คาบสมุทรเพโลพอนนีสและอารยธรรมกรีก ก็ปลอดภัยจากการรุกรานของเปอร์เซีย ในขณะที่อาณาจักรเปอร์เซียต้องสูญเสียทรัพยากรมหาศาล ขวัญและกำลังใจตกต่ำ และเสียความน่าเกรงขาม ก็ไม่ใช่นัยคุกคามอีกต่อไป ฝ่ายพันธมิตรกรีกจึงรุกกลับได้และยังส่งผลให้อาณาจักรมาเซดอนลุกฮือขึ้นเพื่อปลดแอกตนเองจากการปกครองของเปอร์เซีย รวมทั้งเรซซุสหมู่เกาะในทะเลอีเจียนและไอโอเนียก็ทยอยหลุดจากการปกครองของเปอร์เซียในอีก ๓๐ ปีต่อมา และผลจากการเกิดขึ้นของสันนิบาตดีเลียน ภายใต้การนำโดยเอเธนส์ ยุทธนาวีที่ซาลามิสจึงนับว่าเป็นการเปลี่ยนสมการของอำนาจให้มาอยู่ที่ฝ่ายกรีกสามารถลดอำนาจของจักรวรรดิเปอร์เซียในทะเลอีเจียนลงอย่างเฉียบพลันพร้อม ๆ กับเป็นจุดเริ่มต้นของยุคแห่งความมั่งคั่งและความเป็นมหาอำนาจทางทะเลของ

จักรวรรดิเอเธนส์ หลังจากได้รับชัยชนะจากกองทัพเปอร์เซีย กองทัพเรือกรีกก็เริ่มมีสมุทธานุภาพมากขึ้น ทำให้เกิดจุดเริ่มต้นแห่งความขุ่นเคืองใจของระหว่งนครรัฐกรีกกับสปาร์ตาจนลุกลามเป็นสงครามเพโลพอนนีเซียนในเวลาต่อมา

สงครามเพโลพอนนีเซียน

“การเติบโตของเอเธนส์และความกลัวของสปาร์ตา ทำให้สงครามเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้”

Thucydides, History of the Peloponnesian War

หลังจากจบสงครามกรีก - เปอร์เซีย สันนิบาตเดเลียน ยังคงอยู่และได้ขยายอำนาจไปทั่ว จากความสำเร็จที่เกิดจากการค้าทางทะเลของเอเธนส์ ทำให้กองเรือของเอเธนส์มีความเข้มแข็งขึ้นเรื่อย ๆ ยิ่งไปกว่านั้นคือการเผยแพร่แนวคิดการปกครองระบบประชาธิปไตยยิ่งทำให้สปาร์ตาที่มีการปกครองในระบอบเผด็จการและอำนาจอยู่แต่ก่อน รู้สึกเกรง สปาร์ตาจึงได้ก่อตั้งสันนิบาตเพโลพอนนีเซียนเพื่อคานอำนาจของทางสันนิบาตเดเลียน ต้นเหตุของสงครามเพโลพอนนีเซียนเกิดจากการที่รัฐโครินท์ พันธมิตรและเป็นสมาชิกในสันนิบาตเพโลพอนนีเซียนเกิดมีเรื่องบาดหมางกับรัฐคอร์ไซร่าที่เป็นสมาชิกในสันนิบาตเดเลียน ทางโครินท์ก็ไปขอความช่วยเหลือจากสปาร์ตา และคอร์ไซร่าก็ไปขอความช่วยเหลือจากเอเธนส์ จึงลุกลามกลายเป็นสงครามเพโลพอนนีเซียนในที่สุด หากพิจารณาจากความเชี่ยวชาญของกองทัพแล้ว ทางเอเธนส์ถือว่าเป็นเจ้าแห่งทะเล

“

การเติบโตของเอเธนส์ และความกลัวของสปาร์ตา ทำให้สงครามเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้
Thucydides's Trap : It was the rise of Athens, and the fear that this instilled in Sparta, that made war inevitable.

”

Thucydides, History of the Peloponnesian War

เพราะมีกองทัพเรือที่เข้มแข็ง ส่วนทางสปาร์ตาเป็นกองทัพทางบกที่ดุดัน มีนักรบที่เป็นเลิศ จึงเป็นคู่สงครามที่มีศักดิ์สงครามใกล้เคียงกัน

ช่วงแรกของสงคราม

ชาวเอเธนส์อยู่อย่างปลอดภัยในกำแพงหินขนาดใหญ่ของตนเองที่ได้สร้างขึ้น มาช่วงก่อนสงคราม (จากบทเรียนในสงครามกรีก - เปอร์เซีย) โดยใช้หลักการ**ออมกำลัง** (Economy of Forces) แล้วก็เฝ้ามองกองทัพสปาร์ตา เฝ้าบ้านเฝ้าเมืองนอกกำแพงไปด้วยกลยุทธ์ที่ว่าให้ฝ่ายสปาร์ตาปิดล้อมจนอ่อนแรงไปเอง ส่วนกองทัพเรือเอเธนส์ก็ปิดล้อม คาบสมุทรเพโลพอนนีเซียนที่เป็นศูนย์กลางอำนาจของสันนิบาตเพโลพอนนีเซียน ที่ยังคง มุ่งมั่นผลิตและพัฒนาอาวุธเพื่อทำสงครามกันอย่างต่อเนื่อง แต่การถูกปิดล้อมเมือง เป็นเวลานาน เป็นภาวะที่เอื้อสำหรับการเพาะเชื้อโรคเป็นอย่างดี จึงเกิดโรคระบาดภายใน กรุงเอเธนส์ ซึ่งทำให้ประชากรหนึ่งในสามถึงแก่ความตายและที่สำคัญ คือ โรคระบาดนี้ ได้พรากบุคคลที่เป็นผู้นำคนสำคัญของเอเธนส์ในช่วงนั้นอย่าง **เพริคลีส** ผู้เป็นนักวางแผน และบุคคลผู้หล่อหลอมนักรบเมืองที่มีแนวคิดทางการเมืองแตกต่างกันเข้าด้วยกัน การเสียชีวิตของเพริคลีสไปทำให้เมืองไม่มีผู้นำที่มีความสามารถที่เข้ามาเป็นจุดร่วมจิตใจ ทำให้การเมือง ภายในเอเธนส์แตกเป็นสองฝ่ายคือ ฝ่ายพรรคประชาธิปไตยกับฝ่ายพรรคอนุรักษ์นิยม ฝ่ายพรรครักษาประชาธิปไตยได้ชัยชนะในยุทธการสแปคที่เรีย แต่ต่อมาได้พ่ายแพ้ที่แอมฟีโปลิส ฝ่ายพรรคอนุรักษ์นิยมจึงได้จังหวะจึงเข้ายึดอำนาจภายในและได้เจรจาสงบศึกกับสปาร์ตา แต่ก็ยังคงมีการรบบ้าง จนในช่วงปี ๔๑๙ ก่อนคริสตกาล เหล่านครรัฐของสันนิบาตเดเลียน เข้าทำสงครามกับสปาร์ตาที่แมนดิเนีย โดยสปาร์ตาได้รับชัยชนะ

ต่อมาเกิดตัวแปรสำคัญของสงครามครั้งนี้ คือขุนนางที่มีนามว่า **อัลซิไบดิส** ซึ่งเขาได้โน้มน้าวให้เอเธนส์บุกเกาะซิชิลี ว่ากันตามข้อเท็จจริงเกาะซิชิลีมีพื้นที่ที่ใหญ่กว่า เอเธนส์หลายเท่า มีภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การทำการรบแบบกองโจร แล้วยังมีชนพื้นเมือง ที่ไม่เป็นมิตร ขัดกับความสามารถในการรบทางบกของชาวเอเธนส์โดยสิ้นเชิงและพวกเขา ไม่รู้อะไรเลยเกี่ยวกับเกาะซิชิลี มีความเป็นไปได้ที่ต่ำมาก ๆ ที่ผลลัพธ์จะออกมาในทิศทาง ที่เป็นผลดีต่อเอเธนส์ ซึ่งก็เป็นไปตามคาด เอเธนส์พ่ายแพ้อย่างย่อยยับที่ซิชิลี พวกเขาสูญเสีย ทั้งกองทหารและกองเรือไปเป็นจำนวนมาก นับเป็นจุดผกผันทางการรบที่สำคัญของสงคราม เพโลพอนนีเซียน

หลังจากความพ่ายแพ้ในซิซิลี เอเธนส์ก็ยังไม่ยอมแพ้ ส่งกองทัพไปบุกลาโคเนีย แต่ก็ยังแพ้สปาร์ตาอยู่ดี ส่งผลให้ขุนนางผู้เปลี่ยนเกมโดนถอดออกจากตำแหน่งทางการเมืองทันที และหลังจากนั้นสัญญาณพ่ายแพ้ของเอเธนส์ก็เกิดขึ้น เมื่อสปาร์ตาสามารถพัฒนากองทัพเรือให้มีประสิทธิภาพเทียบเท่ากับของเอเธนส์ได้ เอเธนส์จึงพ่ายแพ้ในสงครามเพโลพอนนีเซียนในที่สุด

ความพ่ายแพ้ของเอเธนส์ ส่งผลให้สปาร์ตาขึ้นมาเป็นอำนาจเหนือเอเธนส์อย่างเต็มตัว แต่อย่างไรก็ดี สงครามครั้งนี้ทางปฏิบัติดูเหมือนว่าจะไม่มีใครชนะอย่างแท้จริง ผลจากการทำสงครามอันยาวนาน ความเสียหายทางทรัพยากรและบุคลากร ส่งผลให้ทั้งสองนครรัฐเข้าสู่ภาวะยากจน ในที่สุดพระเจ้าฟิลิปที่ ๒ (๓๕๙ - ๓๓๖ ปีก่อนคริสตกาล) บิดาของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช แห่งมาซิโดเนีย ซึ่งเป็นอาณาจักรทางภาคเหนือของกรีก ได้ใช้กำลังผสมระหว่างทหารม้าของขุนนางกับทหารราบฟาลังห์ (เป็นทหารที่ใช้โล่กับหอกยาว เวลารบจะเรียงแถวหน้ากระดาน) เข้ามาแทรกแซงและครอบครอง จนกระทั่งล่วงถึงสมัยของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช (Alexander the Great) แห่งมาซิโดเนีย (๓๕๖ - ๓๒๓ ปีก่อนคริสตกาล) ขึ้นมาเป็นผู้นำชาวกรีกทั้งหมดนั่นเอง สงครามครั้งใหญ่ระหว่างชาวกรีกกับชาวเปอร์เซียจึงได้เริ่มต้นขึ้นอีกครั้งในปี ๓๓๔ ก่อนคริสต์ศักราช ซึ่งครั้งหลังนี้เกิดขึ้นในสมัยกษัตริย์ดาร์อุสที่ ๒ (Darius II) แห่งเปอร์เซีย ที่ครั้งนี้จักรวรรดิเปอร์เซียอันยิ่งใหญ่ถึงกับต้องล่มสลายลงอยู่ภายใต้อำนาจของชาวกรีกทั้งหมดเลยทีเดียว แคมเปญพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช ยังขยายอาณาเขตไปจนถึงอินเดียอีกด้วย

ที่มา : 300spartanwarriors.blogspot

บทสรุป

จะเห็นได้ว่าบันทึกสงครามในยุคคลาสสิก (The Classical Age) ของโลก คือ สงครามเพโลพอนนีเซียน ของทูซิไดดิส ยังคงเป็นข้อคิดและบทเรียนที่ทรงคุณค่าต่อชนรุ่นหลัง แม้จะอยู่ในยุคปัจจุบันของศตวรรษที่ ๒๑ แล้วก็ตาม อีกทั้งยังเป็นบทเรียนด้านการทหารที่สำคัญด้วย ทำให้เห็นว่าหลักการทำสงครามทั้ง ๘ ข้อ ได้แก่ การดำรงความมุ่งหมาย (Maintain the Aim) ขวัญและกำลังใจ (Morale) การรุก (Offensive) การจูโจม (Surprise) การระวัง ป้องกัน/การรักษาความปลอดภัย (Security) การรวมกำลัง (Concentration of Forces) การออมกำลัง (Economy of Forces) และความคล่องตัว (Mobility) รวมถึงการเคลื่อนกำลัง (Movement) การดำเนินกลยุทธ์ (Maneuver) และความอ่อนตัว (Flexibility) เข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นหลักการที่นักสงครามพึงตระหนัก และศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งตาม หลักการสงครามนี้เป็นทั้ง ศาสตร์และศิลป์ ขึ้นอยู่กับการนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ในแต่ละสถานการณ์

ถึงแม้ว่าสงครามจะยังคงอยู่คู่กับมนุษยชาติมาโดยตลอด ตั้งแต่ ๔,๐๐๐ ปี ก่อนคริสตกาล มาแล้วก็ตาม ไม่ว่า จะเป็นสงครามประเภทใด ย่อมต้องคำนึงถึงชัยชนะเป็นสำคัญ แม้แต่ในปัจจุบัน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐก็ยังคงมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งทางศาสนา ระหว่างชาวดัอีอาระเบียกับ อิหร่าน หรือสงครามภายในและการต่อสู้กันด้วยอาวุธภายใน ประเทศซีเรีย ประเทศเยเมน หรือสงครามภายในที่อาจจะเกิดขึ้น ได้ในตุรกีและจอร์แดน แม้กระทั่งในอียิปต์และประเทศใน แอฟริกา ส่วนรัสเซียก็กำลังถูกโลกตะวันตกกดดันให้ลดบทบาท ในสถานการณ์ยูเครนและตะวันออกกลาง แม้แต่ปัญหาที่ใกล้ตัว

ประเทศไทยที่สุดคือ ปัญหาในทะเลจีนใต้ ที่สหรัฐฯ พยายาม
โจมตีจี้กันว่าคุกคามความมั่นคงของภูมิภาคทะเลจีนใต้ กรณีนี้
อาจสร้างความขัดแย้งภายในประชาคมอาเซียนขึ้นได้ ปัญหา
ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์และศาสนาในเมียนมาร์ อาจจะถูก
ใช้เป็นเกมการเมืองทางสากล หรือแม้แต่เหตุการณ์ลอบสังหาร
ผู้นำทางทหารของอิหร่านโดยการใช้ Drone ของสหรัฐฯ ก็ยัง
ใช้หลักการทำสงครามดังกล่าวมาพิจารณาด้วยเช่นกัน

ไม่ว่าในปัจจุบันหรือในอนาคต แม้ว่าเทคโนโลยี
จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการทำสงครามไป
อย่างไรก็ตาม แต่แก่นแท้ของการทำสงครามเพื่อให้ได้
ชัยชนะนั้น อยู่ที่หลักการทำสงครามตามที่กล่าวมาแล้วทั้งสิ้น
ดังนั้นนักการทหารทุกคนพึงศึกษาและทำความเข้าใจหลักการ
ทำสงครามให้ถ่องแท้ เพื่อจะได้นำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผน
และอำนวยการรบให้เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์นั่นเอง
ดังที่ปราชญ์ซุนวู นักการทหารและนักปกครองชั้นเลิศ
สมัยชุนชิว เมื่อประมาณ ๒๔๐๐ - ๒๕๐๐ ปีก่อนระหว่าง
พุทธกาล ผู้เขียนตำราพิชัยสงครามของซุนวู ได้กล่าวไว้ว่า
“การชนะทั้งร้อยมิใช่วิธีการอันประเสริฐแท้ แต่ชนะโดย
ไม่ต้องรบเลย จึงถือว่าเป็นวิธีการอันวิเศษยิ่ง” และ “หากรู้เขา
รู้เรา แม้นรบกัณฑ์ร้อยครั้งก็ไม่มีอันตรายอันใด ถ้าไม่รู้เขา
แต่รู้เพียงเรา แพ้ชนะย่อมกำกั่งอยู่ หากไม่รู้ในตัวเขาตัวเรา
เสียเลย ก็ต้องพราชัยทุกครั้งที่มีการยุทธ์นั้นแล”

เอกสารอ้างอิง

^๑ กองทัพเรือ, อท.ร.๘๐๐๑ หลักนิยมทางทะเลของกองทัพเรือ พ.ศ.๒๕๔๖ หน้า ๗

^๒ รัชพล อ่องสกุล. (๒๐๑๘). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://web.facebook.com/gamerism.co/photos/a.490764404303799/1784619361584957/?type=1&theater> . (วันที่ค้นข้อมูล : ๑ ธันวาคม ๒๕๖๒).